

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลจากการศึกษา เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การปรับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็ก โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. กรอบความคิดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 1.1 ความสำคัญและความจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 1.2 วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
 - 1.4 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 2.1 ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 2.2 กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 2.3 องค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 2.3.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 2.3.2 การคัดกรองนักเรียน
 - 2.3.3 การส่งเสริมนักเรียน
 - 2.3.4 การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน
 - 2.3.5 การส่งต่อนักเรียน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - 3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - 3.2 หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - 3.3 ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - 3.4 เทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

5. สรุปแนวคิดและหลักการ

1. กรอบความคิดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.1 ความสำคัญและความจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้วในเชิงลบก็มีปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่างๆ ปัญหาครอบครัวซึ่งก่อเกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด การปรับตัวที่ไม่เหมาะสม หรืออื่นๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ภาพความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนานักเรียนให้เป็นที่ไปตามความมุ่งหวังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่างๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความรักและเมตตาต่อศิษย์ และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโต งดงาม เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

บทบาทของครูที่กล่าวมานั้นคงมิใช่เรื่องใหม่ เพราะมีการปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอและได้ดำเนินการมานานแล้วนับตั้งแต่อดีตจนได้รับการยกย่องให้เป็นปวงชนียบุคคล แต่เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย โดยเฉพาะการทำงานอย่างมีระบบที่มีกระบวนการทำงาน มีหลักฐานการปฏิบัติงาน มีเทคนิค วิธีการ หรือการใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแล้ว ความสำเร็จของงานย่อมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ผลดีย่อมเกิดขึ้นกับทุกคนทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หรือสังคม

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคนโดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการ

ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้ดำเนินการคือ เรื่องความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 23 ข้อ (5)) ทั้งนี้การจัด กระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อ ป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ในการปฏิรูปวิชาชีพครู ซึ่งเป็นการพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มี คุณลักษณะที่ได้คุณภาพ และมาตรฐานวิชาชีพ ตามการประกันคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา ด้านปัจจัย คือ ครูที่ระบุในมาตรฐานที่ 2 ครุมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมี ตัวชีวิตที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของครูในการพัฒนานักเรียน คือ การมีความรัก เอื้อ ออาทร เอาใจใส่ ดูแลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ การมีมนุษยสัมพันธ์และสุขภาพจิตที่ดี พร้อมทั้งจะแนะนำ และร่วมแก้ปัญหาของนักเรียน แสดงให้เห็นว่า ครู ต้องพัฒนาตนเองให้เป็นครุมีอาชีพ คือ นอกจาก จะทำหน้าที่ครูผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนแล้ว ยังต้องทำ หน้าที่อื่นๆที่เป็นการสนับสนุนหรือพัฒนาให้นักเรียนมีคุณภาพ ทั้งดี เก่ง มีสุข ซึ่งสอดคล้องกับ มาตรฐานด้านผลผลิต คือนักเรียน ในการประกันคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา มาตรฐานที่ 4 ที่ มุ่งให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 5 มีสุนทรียภาพและ ลักษณะนิสัย ด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา มาตรฐานที่ 6 รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ และมีบุคลิกภาพที่ดี มาตรฐานที่ 7 มีสุขนิสัย สุขกายและสุขภาพจิตที่ดี ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานดังกล่าวได้ โดยผ่าน กระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานด้านกระบวนการของการประกัน คุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา มาตรฐานที่ 1 ที่ให้โรงเรียนมีการบริหารและการจัดการอย่างเป็น ระบบ มาตรฐานที่ 4 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มาตรฐานที่ 7 ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร ภาครัฐและ เอกชนในการจัดและพัฒนาการศึกษา ดังนั้น ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นระบบที่สามารถ ดำเนินการเพื่อรับการประกันคุณภาพได้ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านปัจจัย ด้านผลผลิตและด้านกระบวนการ

กรมสามัญศึกษาตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่างๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอันจะส่งผลให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จโดยมี แนวคิดหลักการในการดำเนินงาน ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนา เพื่อดูแลช่วยเหลือ ทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

2. ความสำเร็จของงาน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรโรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 13) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ดังนี้

1.2.1 เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

1.2.2 เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการทำงานที่มีระบบ พร้อมด้วย เอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 13) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

1.3.1 นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา

1.3.2 สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น

1.3.3 นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้

1.3.5 นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข

1.4 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 13-14) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

1.4.1 ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนทุกฝ่าย ตระหนักถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงาน หรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

1.4.2 ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนัก ในความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน

1.4.3 คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ ต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมในแต่ละคณะ อย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด

1.4.4 ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องๆจากโรงเรียน

1.4.5 การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ครูที่ปรึกษา หรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะเรื่องทักษะการปรึกษาเบื้องต้นและแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 15) ได้กล่าวถึงความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากทาง โรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางด้านวัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ

การดูแลช่วยเหลือ หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาโดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนา นักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

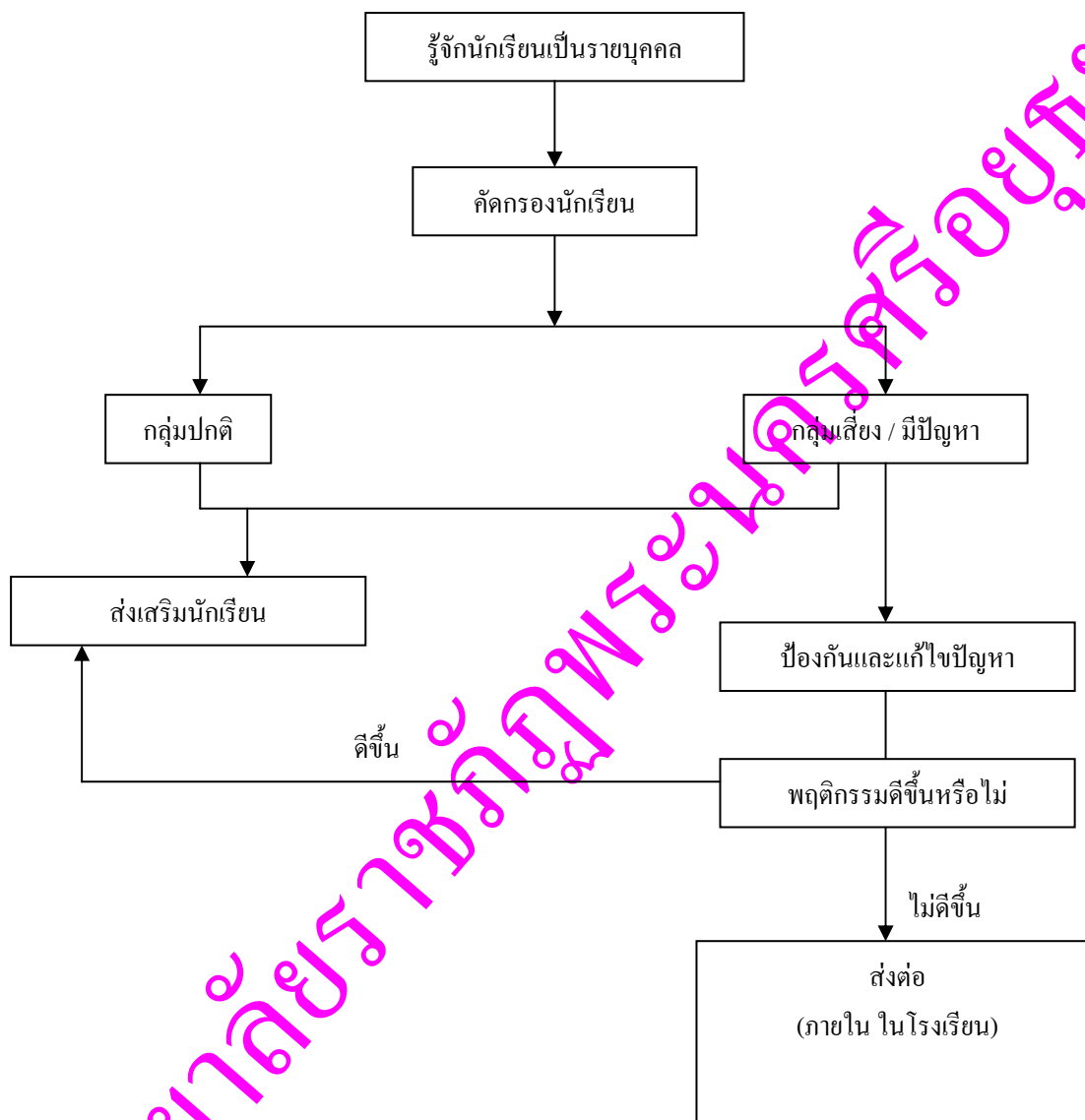
2.2 กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงานมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการคือ

- 2.2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- 2.2.2 การคัดกรองนักเรียน
- 2.2.3 การส่งเสริมนักเรียน
- 2.2.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา
- 2.2.5 การส่งต่อ

กระบวนการดำเนินงานทั้ง 5 ประการดังกล่าว แสดงให้เห็นเป็นแผนภูมิในภาพประกอบ

แผนภูมิแสดงกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่แสดงในแผนภูมิเป็นความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษาดลอดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือรับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ปกครอง ซึ่งมีวิธีการและเครื่องมือตัวอย่างสรุปได้ ดังนี้

ตาราง 1 แสดงกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 1.1 ด้านความสามารถ - การเรียน - ความสามารถอื่นๆ 1.2 ด้านสุขภาพ - ร่างกาย - จิตใจ - พฤติกรรม 1.3 ด้านครอบครัว - เศรษฐกิจ - การคุ้มครองนักเรียน 1.4 ด้านอื่นๆ	ศึกษาข้อมูลจากการใช้ 1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) 3. อื่นๆ เช่น - แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q.) - แบบสัมภาษณ์นักเรียน - แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน - แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองและแบบเยี่ยมบ้าน ฯลฯ	1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) หรือ 3. อื่น ๆ เช่น - แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์(E.Q.) - แบบสัมภาษณ์นักเรียน - แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองและเยี่ยมบ้านนักเรียน - แบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ฯลฯ
2. การคัดกรองนักเรียน 2.1 กลุ่มปกติ 2.2 กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา	ดำเนินการดังต่อไปนี้ 1. วิเคราะห์ข้อมูลจาก 1.1 ระเบียบสะสม 1.2 แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) 1.3 แหล่งข้อมูลอื่นๆ 2. คัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์คัดกรองของโรงเรียน	1. เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน 2. แบบสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล 3. แบบสรุปผลการคัดกรองนักเรียนเป็นห้องเรียน

ตาราง 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
<p>2. การส่งเสริมนักเรียน (สำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม)</p>	<p>ดำเนินการดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) 2. จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting) หรือ 3. จัดกิจกรรมอื่นๆ ที่ครูพิจารณาว่าเหมาะสมในการส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณภาพมากขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมของโรงเรียน 2. แนวทางการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนของโรงเรียน 3. แบบบันทึก/สรุปประเมินผล การดำเนินกิจกรรม <ul style="list-style-type: none"> - โฮมรูม - ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน - อื่นๆ
<p>3. การป้องกันและแก้ไขปัญหา (จำเป็นอย่างมากสำหรับนักเรียน กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา)</p>	<p>ดำเนินการดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานกับครูและผู้เกี่ยวข้อง อื่นๆ เพื่อการจัดกิจกรรม สำหรับการจัดกิจกรรมการ ป้องกันและช่วยเหลือแก้ไข ปัญหาของนักเรียน คือ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 กิจกรรมในห้องเรียน 2.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร 2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม 2.5 กิจกรรมสื่อสารกับ ผู้ปกครอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อ เพื่อการป้องกันและแก้ไข ปัญหาของนักเรียน 5 กิจกรรม 2. แบบบันทึกสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือนักเรียน เป็นรายบุคคล 3. แบบบันทึกรายงานผลการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน

ตาราง 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
4. การส่งต่อ	ดำเนินการดังต่อไปนี้	
4.1 ส่งต่อภายใน	1. บันทึกการส่งนักเรียนไปยังครูที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียนต่อไป เช่น ครูแนะแนว ครูปกครอง ครูประจำวิชา ครูพยาบาลเป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งต่อภายใน	1. แบบบันทึกการส่งต่อของโรงเรียน
4.2 ส่งต่อภายนอก	2. บันทึกการส่งนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกโดยครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการส่งต่อภายนอก	2. แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือนักเรียน

หมายเหตุ โรงเรียนสามารถพิจารณาเลือกใช้วิธีการหรือเครื่องมืออื่นๆเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ระบุเพื่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นตามความเหมาะสมของสภาพโรงเรียน

2.3 องค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 19) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- 2.3.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- 2.3.2 การคัดกรองนักเรียน
- 2.3.3 การส่งเสริมนักเรียน
- 2.3.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา
- 2.3.5 การส่งต่อ

แต่ละองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่ที่ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

กรมสุขภาพจิต (2545 :20) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลไว้ว่า ความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไขปัญหา นักเรียนได้อย่างถูกต้องซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดาโดยเฉพาะ ในการแก้ไขปัญหา นักเรียน จะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียน หรือเกิดได้น้อยที่สุด โดยข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรมีอย่างน้อย 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านความสามารถแยกเป็น

1.1.1 ด้านการเรียนรู้

1.1.2 ด้านความสามารถอื่นๆ

1.2 ด้านสุขภาพ แยกเป็น

1.2.1 ด้านร่างกาย

1.2.2 ด้านจิตใจ-พฤติกรรม

1.3 ด้านครอบครัว แยกเป็น

1.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

1.3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน

1.4 ด้านอื่นๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนในแต่ละด้านครูที่ปรึกษาจะต้องทราบรายละเอียดและแหล่งของข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนและอาจจะต้องประสานความร่วมมือกับครูและบุคลากรอื่น ทั้งในและนอก โรงเรียนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าวอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรู้จักนักเรียนดีขึ้น รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรทราบ ดังตาราง 2 (กรมสุขภาพจิต, 2544ก :

21-22)

ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ครูควรทราบ

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
1. ด้านความสามารถ	
1.1 ด้านการเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละวิชา - ผลการเรียนเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน - พฤติกรรมการเรียนในห้องเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ขาดเรียน เป็นต้น - ฯลฯ
1.2 ด้านความสามารถอื่นๆ	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน - ความสามารถพิเศษ - การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน - ฯลฯ
2. ด้านสุขภาพ	
2.1 ด้านร่างกาย	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนสูง น้ำหนัก - โรคประจำตัว ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การได้ยิน การมองเห็น - ฯลฯ - อารมณ์ซึมเศร้า/วิตกกังวล
2.2 ด้านจิตใจ-พฤติกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - ความประพฤติ - พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง/สมาธิสั้น - บุคลิกภาพเก็บตัว/ขี้อาย - ฯลฯ
3. ด้านครอบครัว	
3.1 ด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> - รายได้ของบิดา มารดา/ผู้ปกครอง - อาชีพของผู้ปกครอง - ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน - ฯลฯ

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนพี่น้อง/บุคคลในครอบครัว - สถานภาพของบิดา มารดา - บุคคลที่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน - ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว - ลักษณะที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม - ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวหรือการใช้สารเสพติด การติดสุรา การพนัน เป็นต้น - ฯลฯ

ที่มา : กรมสุขภาพจิต. 2544ก : 22-24

กรมสุขภาพจิต ได้กล่าวถึง วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักเด็กนักเรียนเป็นรายบุคคลของครู ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัวที่สำคัญคือ

1. ระเบียบสะสม
2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)
3. ใช้วิธีการและเครื่องมืออื่นๆ เช่น การสัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากแฟ้มสะสมงาน

การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึก การตรวจสุขภาพด้วยตนเองซึ่งจัดทำโดยกรมอนามัย เป็นต้น

1. ระเบียบสะสม

ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสารเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลและครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาพิจารณาทำความเข้าใจกับนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอ หรือมีข้อสังเกตบางประการก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสอบถามจากนักเรียนโดยตรง การสอบถามจากครูอื่นๆหรือเพื่อนๆของนักเรียน เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือทดสอบต่างๆ หากครูที่ปรึกษาดำเนินการได้ เช่น แบบประเมินพฤติกรรมเด็กนักเรียน (SDQ) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และแบบประเมินความฉลาดด้านสติปัญญา (IQ) เป็นต้น

รูปแบบและรายละเอียดในระเบียบสะสมของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละโรงเรียน แต่อย่างน้อยควรครอบคลุมข้อมูลทั้งด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

ระเบียบสะสม เป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนจึงต้องเป็นความลับและเก็บไว้อย่างดีมิให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเด็กอื่น ๆ มารื้อค้นได้ หากเป็นไปได้ควรเก็บไว้ที่ครูที่ปรึกษาและมีผู้เก็บระเบียบสะสมให้เรียบร้อย

ระเบียบสะสมควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปีการศึกษาหรือ 6 ปีการศึกษาและส่งต่อระเบียบไปยังครูที่ปรึกษาคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไป หรืออาจจัดครูที่ปรึกษาคาดดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนจบมัธยมศึกษาในแต่ละตอนหรือจบ 6 ปีการศึกษาก็ได้

2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ไม่ได้เป็นแบบวัดหรือแบบทดสอบแต่เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองด้านพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต ซึ่งจะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก เป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตเป็นผู้จัดทำโดยพัฒนาจาก The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) ประเทศเยอรมันนี ซึ่งใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป เพราะมีความเที่ยงและความตรง จำนวนข้อไม่มากนัก คณะผู้จัดทำของกรมสุขภาพจิต โดยแพทย์หญิงพรพรรณพิมล พลอัคระกุล เป็นหัวหน้าคณะได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ความเที่ยงและความตรงของแบบประเมิน และหาเกณฑ์มาตรฐาน (Norm) ของเด็กไทยแบบประเมินพฤติกรรมเด็กมี 3 ชุด คือ

1. ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็ก
2. ชุดที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมินเด็ก
3. ชุดที่เด็กประเมินตนเอง

ทั้ง 3 ชุด มีเนื้อหาและจำนวนข้อ 25 ข้อเท่ากัน ทางโรงเรียนอาจเลือกใช้ชุดที่นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียว หรือใช้ควบคู่กับชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเพื่อความแม่นยำยิ่งขึ้น โดยระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากนักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน ซึ่งหากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุดพร้อมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา

3. วิธีการและเครื่องมืออื่นๆ

ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียบสะสมและแบบประเมินพฤติกรรมเด็กไม่พอเพียงหรือเกิดกรณีที่ต้องมีข้อมูลเพิ่มเติมอีก ครูที่ปรึกษาก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่นๆ เพิ่มเติม เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่นๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

2. การคัดกรองนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 25) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการคัดกรองนักเรียนว่าการคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ

2. กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังแต่กรณี

การจัดกลุ่มนักเรียนนี้ มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาก็ตรงกับปัญหาของนักเรียน และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาก็เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่างๆซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหานักเรียนจะมีน้อยลงมีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

ผลการคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรับรู้ว่าตนจัดอยู่กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ (Sensitive) แม้นักเรียนจะรู้ตัวดีว่า ขณะนี้ตนมีพฤติกรรมอย่างไรหรือประสบกับปัญหาใดก็ตาม และเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนอีกด้วย ดังนั้นครูที่ปรึกษาต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ นอกจากนี้หากครูที่ปรึกษามีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียนก็ควรระมัดระวังการสื่อสารที่ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าบุตรหลานของตนจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติ แตกต่างจากเพื่อนนักเรียนอื่นๆ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลังได้

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 25-26) ได้กล่าวถึงแนวทางการคัดกรองนักเรียนไว้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้น โรงเรียนจึงควรมีการประชุมครูเพื่อการพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกันเพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกันเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา

3. การส่งเสริมนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 29) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งเสริมนักเรียนไว้ว่าการส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้าน

ต่างๆซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็น การช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียน หรือชุมชนคาดหวังต่อไป

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 29) ได้กล่าวถึงวิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียนมี หลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้อง ดำเนินการคือ การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)

การจัดกิจกรรมโฮมรูม เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือ เป็นรายกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมโฮมรูมอาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ให้มีบรรยากาศเสมือนบ้านที่มีครูที่ปรึกษา และนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกันและมีการ ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและ สิ่งแวดล้อม มีทักษะในการตัดสินใจ ทักษะในการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น กิจกรรม เหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน การจัดกิจกรรมโฮมรูมจะก่อให้เกิด ประโยชน์ทำให้ครูที่ปรึกษารู้จักนักเรียนมากขึ้นและเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดกับนักเรียนได้ อีกทางหนึ่ง โดยมีแนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้

1. กำหนดกิจกรรมโฮมรูมโดยยึดความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมใน การจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้

1.1 สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

1.2 พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของ นักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นๆและเป็นเรื่องที่ทันสมัย

1.3 จัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้ง ควรมีการดำเนินการเป็นหลักฐานทั้งก่อนการ ดำเนินการและหลังการดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนในรูปแบบของการบันทึกการจัดกิจกรรมหรืออื่นๆ รวมทั้งให้มีการบันทึกสรุปผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งการบันทึกอาจ บันทึกในแผนการจัดกิจกรรม หรือ ในแบบฟอร์มบันทึกที่แยกออกมาต่างหากก็ได้ขึ้นอยู่กับความ เหมาะสม และความสะดวกในการใช้

1.4 ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

2. โรงเรียนกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม หรือมีคู่มือในการจัดกิจกรรม ทุกครั้ง โดยมีจุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน ครูที่ปรึกษาก็ดำเนินการตามนั้นแต่ให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อและวิธีการดำเนิน กิจกรรมให้เหมาะสมและทันสมัยได้ด้วย

3. วิธีการผสมผสาน โดยยึดความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

4. วิธีการอื่นๆตามความเหมาะสม

การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เป็นการพบกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาดูแลอยู่เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระหว่างบ้าน โรงเรียน และผู้ปกครองด้วยกัน การประชุมผู้ปกครองจะทำให้ นักเรียนได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองมากขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาของนักเรียนโดยมีแนวทางการดังนี้

1. การเตรียมการ ครูที่ปรึกษาควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

2. การสื่อสาร ครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุม ใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคนและอาศัยกิจกรรมที่จะทำให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบ และต้องการปรับปรุงหรือแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน

3. การจัดกิจกรรมในการประชุม การที่จะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในที่ประชุม นั้นจำเป็นต้องใช้กิจกรรมต่างๆ โดยเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อนจึงจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. การสรุปผลและบันทึกการประชุมผู้ปกครอง ในการประชุมแต่ละครั้งครูที่ปรึกษาควรมีการสรุปผล และจัดทำเอกสารเป็นหลักฐาน เพื่อประโยชน์ดังนี้

4.1 เป็นหลักฐานในการจัดประชุมแต่ละครั้ง

4.2 เป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

4.3 เป็นข้อมูลสำหรับการจัดประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป

4. การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 32) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา นั้นจำเป็นต้องอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลใส่ใจอย่างใกล้ชิดและ

หาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยให้แต่ละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของชุมชน สังคม ประเทศชาติต่อไป

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 32) ได้กล่าวถึง วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนไว้ว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนให้กับนักเรียนนั้นมีหลายเทคนิควิธีการแต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการคือ การให้การปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

การให้คำปรึกษาเบื้องต้นนักเรียนเป็นการช่วยเหลือผ่อนคลายปัญหาให้ลดน้อยลงทั้งด้านความรู้สึก ความคิด และการปฏิบัติตนของนักเรียนในทางที่ไม่ถูกต้อง โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีงามหรือพึงประสงค์ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปรึกษาเบื้องต้นมีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และทักษะพื้นฐาน ดังนี้

1. จิตวิทยาวัยรุ่น
2. ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ
3. กระบวนการและทักษะการปรึกษาเบื้องต้นที่สำคัญคือ การสร้างสัมพันธภาพ การใช้คำถาม การรับฟังทั้งเนื้อหาและความรู้สึก
4. แนวทางการแก้ไขปัญหานักเรียนในแต่ละลักษณะของปัญหา โดยมีกระบวนการในการปรึกษาคือ การสร้างสัมพันธภาพ พิจารณาทำความเข้าใจปัญหา กำหนดวิธีการและดำเนินการแก้ไขปัญหา ยุติการปรึกษา การเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้นครูที่ปรึกษาควรปฏิบัติ ดังนี้

4.1 รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปรึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่างๆ ซึ่งอาจจะรับการอบรมจากหน่วยงานภายนอก หรือ โรงเรียนจัดอบรมให้

4.2 หมั่นฝึกฝนทักษะการปรึกษาและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

4.3 ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษา การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ในการป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน นอกจากจะให้การปรึกษาเบื้องต้นแล้วการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อช่วยเหลือนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของครูทุกคน โดยมีแนวดำเนินการคือ ครูที่ปรึกษาสามารถคิดพิจารณากิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหานักเรียนได้หลายแนวทางและที่สำคัญมี 5 แนวทางคือ

1. การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร
2. การใช้กิจกรรมในห้องเรียน
3. การใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
4. การใช้กิจกรรมซ่อมเสริม
5. การใช้กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง

สำหรับกิจกรรมตามข้อ 2, 3 และ 5 ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนข้อ 1 และ 4 จำเป็นต้องมีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากครูอื่นๆที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน การพิจารณากิจกรรมที่ครูที่ปรึกษาควรคำนึงถึง ความเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะปัญหา บุคลิกลักษณะของนักเรียนแต่ละคน สภาพของชั้นเรียน โรงเรียน ชุมชน

5. การส่งต่อ

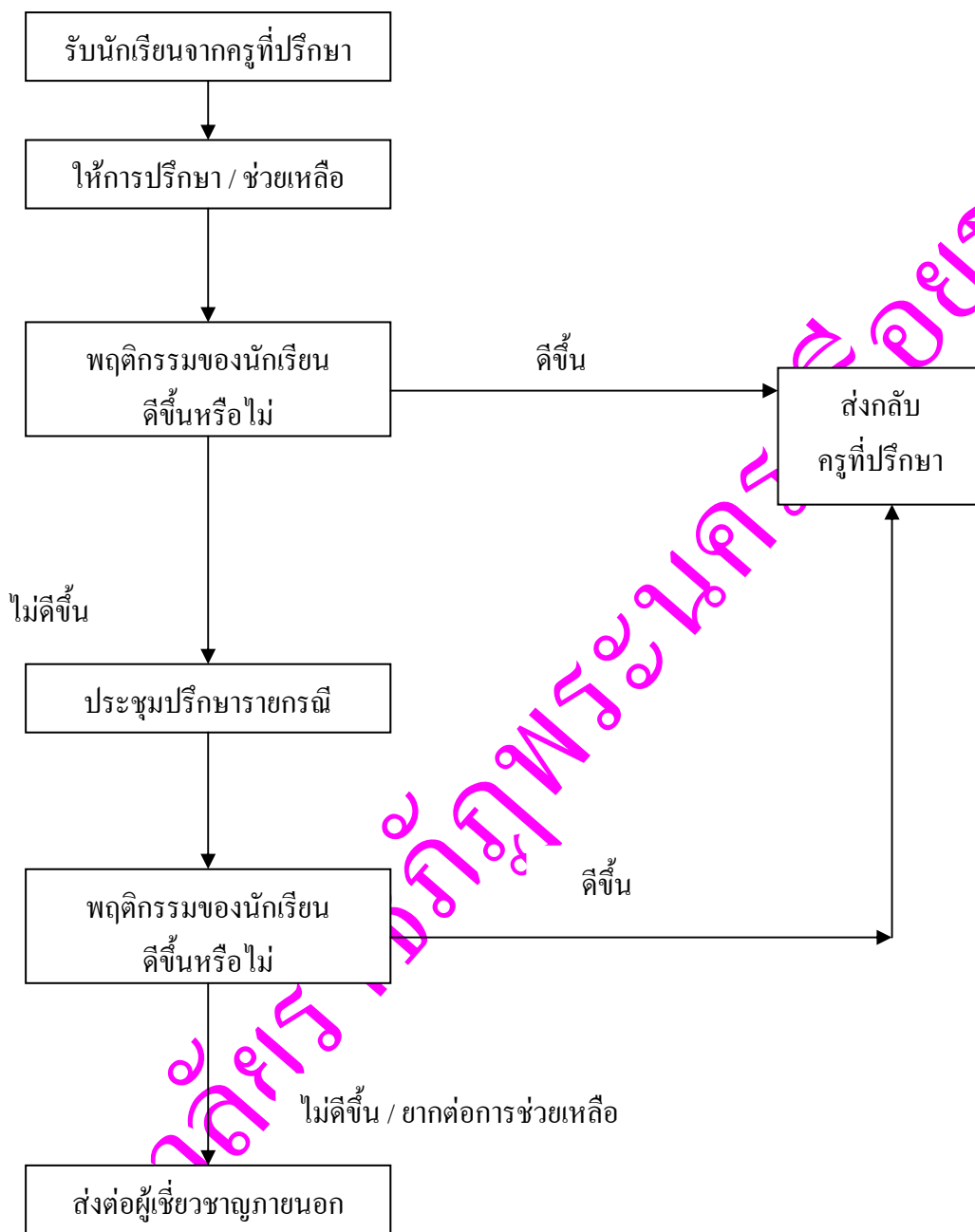
กรมสุขภาพจิต (2544ก : 36) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งต่อนักเรียนไว้ว่า ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนโดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการในข้อ 4 นั้น อาจมีบางกรณีที่ปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหานักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ปัญหานักเรียนเป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา หรือครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข

กรมสุขภาพจิต (2544ก : 36) ได้กล่าวไว้ว่า การส่งต่อนักเรียนแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1. การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2. การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

การส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไขปัญหานักเรียนที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น ครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างมีระบบ และประสานการทำงานกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่กรณีที่ยากต่อการช่วยเหลืออีกก็ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก กรมสุขภาพจิต (2544ก : 37) ได้กำหนดกระบวนการแก้ไขปัญหานักเรียนดังกล่าวประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 แผนภูมิแสดงกระบวนการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหาให้นักเรียนของ
ครูแนะแนว/ฝ่ายปกครอง

มหาวิทยาลัยพระนครศรีอยุธยา

แนวทางการพิจารณาในการส่งต่อโดยครูที่ปรึกษา การส่งต่อนักเรียนไปพบครูอื่นๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้น มีแนวทางการพิจารณาส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต. 2544ก : 38-39)

1. นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษาจะดำเนินการช่วยเหลือด้วยวิธีการใด ๆ
2. นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมหรือการช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใด ๆ
3. ปัญหาของนักเรียนเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและได้รับการบำบัดทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

แนวดำเนินการส่งต่อนักเรียนของครูที่ปรึกษามีแนวดำเนินการ ดังนี้

1. ประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อ เพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อน เพื่อให้ผู้รับนักเรียนต่อได้เตรียมการในการช่วยเหลือนักเรียน
2. สรุปข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ และวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นกับการช่วยเหลือนั้นให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อ หรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้รับช่วยเหลือนักเรียนต่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนและการดำเนินงานของครูที่ปรึกษาที่ผ่านมาทำให้สะดวกในการวางแผนช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
3. ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือ โกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อและยินดีไปพบครูที่จะช่วยเหลือตามแต่กรณีที่ครูที่ปรึกษาพิจารณาว่าเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดความสะดวก ยินดีรับความช่วยเหลือจากครูอื่นๆ เช่น ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำวิชา เป็นต้น
4. ครูที่ปรึกษานัดแนะวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับการช่วยเหลือนักเรียน และส่งต่อให้เรียบร้อย เพื่อให้รับรู้วัน เวลา สถานที่ที่พบบัน
5. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือนักเรียนและความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นวิธีการวิจัยเพื่อพัฒนา การเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างยั่งยืน ที่มีอิทธิพลมากกว่าการบังคับหรือการทำตามคำสั่ง พัฒนามาจากการวิจัยทางการศึกษาและการวิจัยทางสังคม วิธีการวิจัย ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม การให้ผลสะท้อนกลับ การคืนอำนาจให้กับชุมชนและความเป็นอิสระ ในการพัฒนาสถานการณ์ทางสังคมให้ดีขึ้น (Seymour-Rolls and Hughes. 2000 : Online) หรืออีกแนวคิดหนึ่งว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ใช้ทรัพยากรของสังคมในการศึกษาจึงเป็นสมบัติของสังคม ซึ่งกระทำโดยมีความมุ่งหมายที่จะรับใช้สังคม ด้วยเหตุนี้จึงควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่สังคมจะได้รับ โดยเฉพาะสังคมที่เป็นหน่วยของการศึกษาวิจัยนั้นๆ

3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางานขององค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนตามแนวทางที่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งได้แก่บุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานนั้นๆ เข้ามาร่วมในกิจกรรมการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเปิดกว้าง ด้วยวิธีการกระทำของชุมชนอย่างรอบคอบ เป็นการตอบสนองโอกาสที่ดี การวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการวิเคราะห์ วิจัย การให้ข้อมูลย้อนกลับ ในการรายงานผล การทำกิจกรรมและผลการพัฒนาจากการกระทำทางสังคม (Robin. 1989 : Online)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผลและการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย (Whyte. 1991 : 20)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่งที่บุคคลจำนวนหนึ่งนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยและการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสังคมของตน (พันธุทิพย์ รามสูต. 2540 : 31)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่น่าจะสะท้อนความจริงที่ความแตกต่างหลากหลาย ซับซ้อน โดยไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ต้องมีวิถีวิทยาที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และความลงตัวอยู่ที่สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นวิธีการที่

กระทำร่วมกันโดยนักวิจัย นักพัฒนาและผู้ปฏิบัติ ผสมผสานทฤษฎีและแนวคิดที่แตกต่างกันของนักวิจัยและนักพัฒนา โดยสอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติของผู้ที่ปฏิบัติ หรือผู้ดำเนินงาน (ชาวบ้าน) ที่เริ่มจากผู้คนที่รอบรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของพวกเขาเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาความรู้และทักษะในการปฏิบัติ เป็นวิธีการที่มีอยู่แล้วในมือของพวกเขาที่จะนำมาพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้ (สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร. 2546 : 39)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยเพื่อการพัฒนาที่รวมการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เข้าด้วยกัน และเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยคณะนักวิจัย ชุมชน และแกนนำชาวบ้าน มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การหาแนวทางในการแก้ปัญหา ตลอดจนการดำเนินงานและติดตามประเมินผล เพื่อให้ผลการวิจัยนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในการพัฒนา (ชอบ เข้มกลัด และ โกวิทย์ พวงงาม. 2547 : 3-4)

สรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่งที่สะท้อนความเป็นจริง ไม่มีรูปแบบตายตัวในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ต้องมีวิธีการที่เปิดกว้างและความลงตัวที่สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการกระทำร่วมกันของนักวิจัย นักพัฒนา และผู้ปฏิบัติในการวิจัยทุกขั้นตอน ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ผลการวิจัยนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในการพัฒนา

3.2 หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยจะเป็นไปตามจุดมุ่งหมายผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยควรเข้าใจหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีหลักการสำคัญ 3 ประการคือ (สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร. 2546 : 39-42)

3.2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา และแสวงหาองค์ความรู้ตั้งแต่การคิด การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลและการได้ประโยชน์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต้องมีทั้งวิธีคิดและแนวปฏิบัติที่ละเอียดอ่อน มีความยืดหยุ่น

3.2.2 จำเป็นต้องมีการกระทำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งต่างจากการวิจัยทั่วไป การวิจัยมีการเชื่อมต่อระหว่างองค์ความรู้กับปฏิบัติการ เป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนที่ต้องการแก้ปัญหาหรือต้องการพัฒนาแบบคิดไปทำไป และสร้างศักยภาพให้กับคนที่อยู่กับปัญหา

3.2.3 เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการทบทวนวรรณกรรม เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทั้ง 3 ฝ่าย คือ นักวิจัย นักพัฒนา และผู้ปฏิบัติหรือผู้อยู่กับปัญหา ผ่านการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การปฏิบัติการ และการติดตามผล เป้าหมายหลักอยู่ที่ จิตความสามารถในการเรียนรู้และแก้ปัญหา ของผู้อยู่กับปัญหา

3.3 ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาในการศึกษา ชุมชน เน้นการศึกษาปัญหาเพื่อวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทรัพยากรในท้องถิ่น มาช่วยในการแก้ปัญหาก่อนทำวิจัยต้องมีการเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมในการวิจัย ผู้วิจัยต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีซึ่งจะส่งผลให้ได้ข้อมูลในการคัดเลือกชุมชนและเตรียมทีมวิจัยให้พร้อมในการทำวิจัยร่วมกันในการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (ทิวารักษ์ เสรีภาพ. 2546 : ออนไลน์)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ เมื่อทั้ง 3 ฝ่าย คือ นักวิจัย นักพัฒนา และผู้ปฏิบัติ สร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันแล้ว ร่วมกันศึกษา วิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุปัญหาในชุมชน กำหนดทางเลือกในการพัฒนา หรือ แก้ปัญหา ตามความจำเป็นก่อนหลังของสภาพความรีบด่วนและทรัพยากรที่มีอยู่

ขั้นตอนที่ 2 วางแผน จัดทำแผนหรือโครงการให้เป็นระบบ ข้อมูล ความคิดเห็นจากชุมชนเป็นระยะๆ เพื่อประกอบการวางแผนอย่างรัดกุม เช่น ความเชื่อของชาวบ้านในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในชุมชน นักวิจัยมีส่วนในด้านข้อมูลทางวิชาการ และแนวทางแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองปฏิบัติตามแผนทดลอง นำแผนที่จัดทำไปทดลองใช้แก้ปัญหาชุมชน อาจเป็นฝ่ายปฏิบัติตามแนวทางที่นักพัฒนาจัดขึ้น นักวิจัยเป็นฝ่ายกำหนดแบบแผนหรือรูปแบบการวิจัย ขณะทดลองมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อประเมินปรับเปลี่ยนแผนให้บังเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผล เมื่อทดลองเสร็จสิ้นตามระยะเวลาผู้มีส่วนร่วม ร่วมกัน วิเคราะห์ประเมินภาพสรุปของการดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณ ระยะเวลา วัสดุอุปกรณ์ ความพึงพอใจ

3.4 เทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยผู้วิจัยควรเตรียมตัวในเรื่องของเทคนิคและเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีที่ใช้กันอยู่ทั่วไปมี การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การระดมสมอง ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วม

การสังเกต หมายถึง การเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นอย่างเอาใจใส่และกำหนดไว้ อย่างมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่น(สุรางค์ จันวานิช. 2542 : 45)

การสัมภาษณ์ หมายถึง วิธีการศึกษาค้นคว้าที่ใช้กันทั่วไป เป็นรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามกับผู้ตอบภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล ลักษณะสำคัญของการสัมภาษณ์ คือ มีความยืดหยุ่น ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสอธิบายขยายความหรือซักถามเพิ่มเติมติดต่อกัน เพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจจุดประสงค์ของผู้สัมภาษณ์ ทั้งยังสามารถเปลี่ยนสถานการณ์หรือหาทางวกกลับเมื่อผู้พูดตอบไม่ตรงคำถาม และสามารถสังเกตพฤติกรรมต่างๆของผู้ตอบได้ ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสสังเกตสีหน้าท่าทาง ความรู้สึกปฏิกิริยาที่ซ่อนเร้นไว้ในใจที่แสดงออกมาในขณะที่พูดและไม่พูด (สุภางค์ จันวานิช. 2542 : 74-75)

การสนทนากลุ่ม หมายถึง การสนทนากันระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สามารถตอบประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาได้ดีที่สุด การดำเนินการผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการกำหนดประเด็นที่จะสนทนา ตั้งคำถาม ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อให้การสนทนาดำเนินไปอย่างราบรื่นอยู่ในกรอบของการวิจัย และเตรียมงานสนทนาซึ่งประกอบด้วยผู้จัดบันทึก 1 คน ผู้บันทึกเทป 1 คน ใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 3 ชั่วโมง (วาริ เกิดคำ. 2542 : 173-182 ; Ferguson. 1998 : 199-203)

การระดมสมอง (Brain storming) หมายถึง วิธีแสวงหาแนวคิดจากคนหลายๆ คน เพื่อหาสาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง เหมาะสม ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มากที่สุดภายในเวลาจำกัด จำนวนสมาชิกที่ร่วมระดมสมองจะมีประสิทธิภาพมากที่สุดควรอยู่ระหว่าง 4 ถึง 9 คน จุดเน้นของการระดมสมอง ทุกคนมีเสรีภาพในการที่จะแสดงความคิดเห็น ความคิดเห็นในขณะระดมสมองต้องไม่ถูกประเมิน ห้ามวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นหักล้าง เน้นปริมาณความคิดเห็นมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เน้นการสร้างความคิดโดยเชื่อมโยงความคิดของเพื่อนในกลุ่มแล้วเพิ่มเติมขยายเป็นความคิดใหม่ของตนเอง การเตรียมการต้องกำหนดให้กระชับ เฉพาะเจาะจง กำหนดกลุ่ม จำนวนสมาชิก มีใครบ้าง ใครทำหน้าที่เขียนความคิดและนำแผ่นการ์ดไปติด ต้องให้มองเห็นได้ชัดเจน กำหนดเวลาต้องเหมาะสม เวลาจะช่วยสร้างความกดดันในการเร่งทำงานอย่างเต็มที่ (ประสิทธิ์ เทียวศรี. 2549 : ออนไลน์)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วัชร ทรัพย์มี (2525 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบที่มีประสิทธิภาพของบริการแนะแนวในช่วงเวลาวิสาสะ หรือช่วงกิจกรรมโสมรูม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ครูจำนวน 425 คนจากโรงเรียน 42 โรงเรียน ระดับประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1.1 โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มอบหมายให้ครูประจำชั้นเป็นผู้ดำเนินการวิสาสะ

1.2 โรงเรียนส่วนใหญ่นิยมจัดกิจกรรมวิสาสะสัปดาห์ละ 5 ครั้งๆละ 10-20 นาที ช่วงเช้าและบ่ายก่อนการเรียนวิชาการ

1.3 ผู้ดำเนินการกิจกรรมวิสาสะมีจุดประสงค์ในการจัดกิจกรรมนี้กระจายกันตั้งจุดประสงค์เพื่ออบรมความประพฤตินักเรียน เพื่อส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในห้องเรียน เพื่อแจ้งข่าวของทางโรงเรียน เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย เพื่อฝึกฝนให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น และเพื่อช่วยเหลือนักเรียนด้านวิชาการ

1.4 มีผู้ดำเนินการกิจกรรมวิสาสะไม่ถึงครึ่งที่จัดวางโครงการกิจกรรมนี้ไว้ตลอดปี นอกนั้นจัดวางโครงการนี้แต่ละภาคการศึกษาหรือแต่ละสัปดาห์หรือแต่ละวันและมีผู้ดำเนินการกิจกรรมวิสาสะส่วนหนึ่งที่ไม่มีการจัดวางโครงการกิจกรรมนี้ไว้ล่วงหน้า

1.5 ผู้ดำเนินการกิจกรรมวิสาสะส่วนใหญ่ ได้แนวความคิดในการจัดกิจกรรมนี้จากประสบการณ์เดิมที่เคยได้รับในสถาบันการศึกษา จากแนวคิดที่ได้จากสื่อมวลชนต่าง ๆ จากคำแนะนำของบุคลากรในโรงเรียนและจากความคิดของตนเอง มีผู้ดำเนินการกิจกรรมวิสาสะส่วนน้อยที่ได้แนวคิดในการจัดกิจกรรมวิสาสะอย่างเป็นทางการ จากการอบรมหรือจากผู้รู้ในแขนงวิชาการแนะแนว

1.6 ลักษณะกิจกรรมวิสาสะที่จัดดำเนินการตามโครงการประถมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้น ส่วนใหญ่เน้นเรื่องการอบรมพฤติกรรม การฝึกลักษณะนิสัย การแจ้งข่าวของโรงเรียน ให้นักเรียนทราบและช่วยเหลือนักเรียนด้านการเรียน

วีรพล วงศ์นันทา (2535 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับการแนะแนวสรุปได้คือบุคลากรไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรผู้สอนอาชีพ ขาดบุคลากรผู้สอนวิชาชีพ ขาดบุคลากรที่มีความถนัดด้านวิชาการแนะแนว และขาดห้องประกอบหรือห้องพิเศษ คือห้องแนะแนว

ประเวศ สิทธิกุล (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี พบว่าการจัดกิจกรรมแนะแนวมีปัญหาอยู่ระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ ที่ปัญหาการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนด้านกิจกรรมแนะแนวไม่แตกต่างกัน

ถาวร วิชาพง (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนสตรีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า งบประมาณและบุคลากรเป็นตัวแปรสำคัญที่เป็นสาเหตุของปัญหาการปฏิบัติงานปกครองนักเรียนผู้รับผิดชอบและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานปกครองในโรงเรียน ควรเพิ่มงบประมาณและบุคลากรให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียน

สิรินทรา พันระศรี (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโคกปลาเทียม ตำบลตำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า นักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ทุกสัปดาห์โดยจัดให้สัปดาห์ละ 3 ครั้ง โดยกำหนดครั้งละ 50 นาทีรวม 12 ครั้ง นักเรียนที่ผ่านการพัฒนาแล้วมีความคิดสร้างสรรค์ที่ดีขึ้นแตกต่างจากนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วม โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

ดำเกิง วงศ์กาฬสินธุ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร พบว่า การปฏิบัติงานของฝ่ายปกครองในโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาโดยภาพรวมคือด้านการวางแผนงานปกครองนักเรียน การบริหารงานปกครองนักเรียน การส่งเสริมระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม และการดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหาการป้องกันและการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

นิกร จันทระ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหาการบริหารงานปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของฝ่ายบริหารจำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียนมีดังนี้

1. ฝ่ายบริหาร โดยรวมผู้บริหารและฝ่ายบริหาร โรงเรียนขนาดกลางมีปัญหาการบริหารงานปกครองนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนฝ่ายบริหารกลุ่มอื่นๆ มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาปัญหาเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาด้านการวางแผนการปกครองนักเรียน การประเมินผลการปกครองนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาการส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรมและจริยธรรม ด้านส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับน้อย

2. แนวทางแก้ไขปัญหามีดังนี้

- 2.1 รวบรวมและจัดทำเอกสารคู่มือที่เกี่ยวข้องกับการปกครองนักเรียน
- 2.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความประพฤตินักเรียน
- 2.3 จัดแบ่งสายงานการปกครองให้ชัดเจน

2.4 จัดประชุมสัมมนาให้ความรู้แก่ครู

สุภาณี อินทรอักษร (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะของครูที่ปรึกษานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในทัศนะของครูและทัศนะของนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลางกลุ่มที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะของครูที่ปรึกษานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในทัศนะของอาจารย์ได้จำนวนองค์ประกอบทั้งหมด 8 องค์ประกอบคือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการเสียสละ ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านการตัดสินใจ ด้านความใจกว้าง ด้านการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และด้านความน่าเชื่อถือ ส่วนองค์ประกอบคุณลักษณะของครูที่ปรึกษานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในทัศนะของนักเรียนได้แก่องค์ประกอบทั้งหมด 8 องค์ประกอบคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความรู้ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการเสียสละ ด้านความใจกว้าง ด้านความเป็นผู้นำ และด้านการตัดสินใจ และมีองค์ประกอบที่วิเคราะห์ได้ในทัศนะของอาจารย์ และทัศนะของนักเรียนที่พบว่าเหมือนกัน 4 องค์ประกอบคือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการเสียสละ ด้านการตัดสินใจ และด้านความใจกว้าง

ณรงค์ชัย साไพรวัลย์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการติดตามผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาศาสตร์ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวม พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก เรียงตามลำดับ คือ 1) การคัดกรองนักเรียน 2) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 3) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 4) การส่งเสริมนักเรียน 5) การส่งต่อ

2. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวม พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ 1) การป้องกันและการแก้ไขปัญหา 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งต่อ 4) การส่งเสริมนักเรียน ยกเว้นการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลที่มีปัญหาอยู่ในระดับ น้อย

3. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ 1) โรงเรียนควรมีคณะกรรมการ นิเทศ ติดตามอย่างสม่ำเสมอ 2) โรงเรียนมีการพัฒนาระบบสารสนเทศ 3) โรงเรียนมีความพร้อมด้านเอกสาร สื่อ และอุปกรณ์ เพื่อเอื้อในการดำเนินงาน 4) โรงเรียนมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และ 5) โรงเรียนควรจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวม พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก เรียงตามลำดับ คือ 1) ด้านครูประจำชั้นและครูที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านนักเรียน และ 3) ด้านการดำเนินงานของโรงเรียน

ทองสุข ทับเจริญ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาให้นักเรียนโรงเรียนศึกษานารี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ห้อง 6 กลุ่ม ก. โดยใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาศาสนาภาพทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียนด้านสุขภาพจิตและพฤติกรรม นักเรียนร้อยละ 100 ปลอดภัยจากสารเสพติด นักเรียนส่วนใหญ่มีอายุ 12 ปีคิดเป็นร้อยละ 86.20 ด้านภูมิลำเนาส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานครคิดเป็นร้อยละ 82.75 ด้านที่พักอาศัยส่วนใหญ่ร้อยละ 51.72 พักบ้านพักส่วนตัว และจำนวนเงินที่ได้รับมาโรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 86.66 นำเงินมาวันละ 50-100 บาท ข้อมูลด้านครอบครัวพบว่า บิดา-มารดา ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-40 ปี และการศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 24.13 มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพส่วนใหญ่รับจ้าง แต่ถ้าเป็นมารดาส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างและแม่บ้าน ครอบครัวส่วนใหญ่ร้อยละ 56.66 ไม่มีหนี้สิน วิชาที่นักเรียนถนัดและสนใจอันดับ 1 คือ ภาษาไทยและคณิตศาสตร์คิดเป็นร้อยละ 16.66 ด้านสุขภาพสายตา นักเรียนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 75.86 มีสายตาปกติ

สำหรับการศึกษาผลการแก้ปัญหาพบว่าการเยี่ยมบ้าน การสัมภาษณ์ การประสานสัมพันธ์ผู้ปกครอง และการจัดกิจกรรมแก้ปัญหาต่างๆเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ครูที่ปรึกษาเห็นปัญหาที่แท้จริงของนักเรียนและสามารถใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแก้ปัญหาได้สำเร็จร้อยละ 90 ไม่มีนักเรียนที่ส่งต่อ ยกเว้นนักเรียนที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจเพื่อส่งต่อขอรับทุนการศึกษาในปีต่อไป สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาขอขมกภายหลังสอบปลายภาคเรียนที่ 2 ได้รับการส่งต่อเช่นกัน

วินัย ทองแถม (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนตากฟ้าวิชาประสิทธิ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สร้างโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรูปแบบที่มีคุณภาพ ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน และนำไปใช้ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โดยสร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้กับครูที่ปรึกษา และดำเนินการตามคู่มือ รูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อแก้ปัญหาและจัดกิจกรรมส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ผลปรากฏว่าหลังการใช้รูปแบบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สามารถลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนได้สอดคล้องกับเกณฑ์ร้อยละ 50 ที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนอยู่ในระดับน้อยที่สุด จากการประเมินรูปแบบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยประยุกต์แนวคิดของคณะกรรมการพัฒนามาตรฐานของการประเมินทางการศึกษา (Joint Committee on Standard for Education Evaluation) จำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy) ด้านการใช้ประโยชน์ (Utility) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และ

ด้านความเหมาะสม (Propriety) โดยเก็บข้อมูลจากครู และคณะกรรมการสถานศึกษา รวม 55 คน ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

เกษม อุ๋นฉัตรรัตน์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนด่านทับตะโกราษฎร์อุปถัมภ์ ผลการพัฒนาพบว่า

1. โรงเรียนดำเนินการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยคณะกรรมการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีคู่มือในการดำเนินงาน มีปฏิทินปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีโครงการ/กิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนาและป้องกันแก้ไขนักเรียน ใช้กลยุทธ์กระบวนการกลุ่มในการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม พฤติกรรมนักเรียนดีขึ้น และดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามองค์ประกอบ 5 ด้าน 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนา ใช้กลยุทธ์กระบวนการกลุ่มในการส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมและการแสวงหาความรู้ 4) การป้องกันและแก้ไข ครูที่ปรึกษาดูแลเอาใจใส่ นักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น นักเรียนที่มีผลการเรียน 0, ร, มส, ลดลง จบหลักสูตรพร้อมเพื่อนมากขึ้น จำนวนนักเรียนที่ไม่จบหลักสูตรและออกกลางคัน มัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่จบการศึกษาพร้อมรุ่น จาก ร้อยละ 19.20 ปีการศึกษา 2548 เหลือร้อยละ 7.50 ปีการศึกษา 2549 ส่วนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เดิมจบร้อยละ 2.23 ปีการศึกษา 2548 แต่ปีการศึกษาเพิ่มเป็นร้อยละ 10.60 เนื่องจากนักเรียนลาออกกลางคัน เพื่อไปช่วยเหลือครอบครัว แต่เมื่อรวมทั้งชั้น ม.3 กับ ม.6 เข้าด้วยกัน นักเรียนไม่จบหลักสูตรลดลง คือจากร้อยละ 16.13 เหลือร้อยละ 10.60 ในปีการศึกษา 2549 นักเรียนขาดเรียน มาโรงเรียนสาย ขาดเรียน หนีเรียนลดลง 5) การส่งต่อ ส่งต่อภายใน ส่งต่อครูฝ่ายปกครองแก้ไขพฤติกรรมดีขึ้น ส่งต่อครูแนะแนวให้ช่วยเหลือ ทุนการศึกษา จำนวน 31 ทุน ทุนอุปกรณ์การเรียน (ชุดพลศึกษา) จำนวน 160 ทุน ทุนอุปกรณ์การเรียน(กระเป๋า นักเรียน) จำนวน 43 ทุน ทุนอุปกรณ์การเรียน (สมุด) จำนวน 136 ทุน ทุนค่าอาหารกลางวัน จำนวน 81 ทุน ทุนค่าพาหนะ จำนวน 83 ทุน ทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา จำนวน 112 ทุน (คน)

2. เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของครูที่ปรึกษา ก่อนและหลังการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 เปรียบเทียบ ความรู้ความเข้าใจของครูที่ปรึกษา ก่อนและหลังการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลังดำเนินการผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.27 สูงกว่าก่อนดำเนินการ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.35

2.2 เปรียบเทียบ ความสามารถ ของครูที่ปรึกษา ก่อนและหลังการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลังดำเนินการผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมี

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 สูงกว่าก่อนดำเนินการ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ซึ่งค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27

2.3 เปรียบเทียบ ความเห็น ของครูที่ปรึกษา ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ก่อนและหลังการพัฒนา ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลังดำเนินการผลการประเมินมี ค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 สูงกว่าก่อนดำเนินการ ซึ่งมี ค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.37

3. ผลการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูอยู่ใน ระดับดี ($\bar{x}=2.70$) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับดี ($\bar{x}=2.63$) นักเรียนอยู่ใน ระดับ ($\bar{x}=2.49$) และผู้ปกครองนักเรียนอยู่ในระดับดี ($\bar{x}=2.58$)

สมคิด กระจุกภาพ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการ แก้ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห่(เวช พันธ์อุสรณ์) ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูที่ปรึกษาของโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห่(เวชพันธ์อุสรณ์) มีความคิดเห็นว่าได้ ดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.89$) เมื่อพิจารณาจำแนก ตามเพศ ช่วงชั้นที่รับผิดชอบ และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน พบว่า ครูที่ปรึกษามีความ คิดเห็นในการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งรายด้านและภาพรวมของการดำเนินงานดูแล ช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน

2. นักเรียนของ โรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห่(เวชพันธ์อุสรณ์) มีความคิดเห็นว่าได้ครูที่ ปรึกษามีการดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.99$) เมื่อ พิจารณาจำแนกตามเพศ พบว่า ไม่แตกต่างกัน พิจารณาตามช่วงชั้นที่เรียนที่แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ครูที่ปรึกษาและนักเรียนของ โรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห่ (เวชพันธ์อุสรณ์) มีความ คิดเห็นต่อการดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห่ (เวช พันธ์อุสรณ์) ทั้งรายด้าน 5 ด้านและในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

4. ครูที่ปรึกษาของโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห่ (เวชพันธ์อุสรณ์) มีความเห็นว่าปัญหาใน การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu = 1.97$) และเสนอแนว ทางการแก้ปัญหาในการดำเนินงานและการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดโพธิ์ ผักไห่ (เวชพันธ์อุสรณ์) ด้านการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คณะครูควรมีส่วนร่วมใน การวางแผนงานในการบริหาร ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้เป็นนโยบาย หลักของโรงเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ควรมีระบบข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน มีการ

ประสานงานกับผู้ปกครองและเยี่ยมบ้านทุกคน ด้านการคัดกรองนักเรียนควรมีการปรับเกณฑ์การคัดกรองในแต่ละปี และควรมีการใช้ข้อมูลอื่นๆประกอบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ด้านการส่งต่อนักเรียน ควรมีหลักฐานการให้ข้อมูล ย้อนกลับและติดตามผลจากการส่งต่อนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน ควรมีโครงการ และงบประมาณรองรับกิจกรรมต่างๆ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ควรมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างครูที่ปรึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น และประสานงานกับระบบเครือข่ายผู้ปกครอง ส่วนด้านการดำเนินงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า ควรมีการสนับสนุนด้านงบประมาณ มีการประสานงานกันระหว่างครูที่ปรึกษาและระบบเครือข่ายผู้ปกครอง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เฟลลิปส์ (Phelps. 1972 : 3304) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูและนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาของวัยรุ่น โดยศึกษาจากนักเรียน 303 คน ในโรงเรียนประจำอำเภอในชนบทแห่งหนึ่งในเมืองแคนซัสซิตี พบว่าวัยรุ่นในชนบทมีความกังวลใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆหลายประการ ชายและหญิงมีปัญหาไม่แตกต่างกัน ปัญหาส่วนมากเกิดจากการบริหารงานของโรงเรียน ปัญหาที่นักเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกายและสุขภาพ นักเรียนต้องการให้โรงเรียนจัดการบริการให้คำปรึกษาและการแนะแนวมากขึ้น

เจโคบี (Jacoby. 1992 : 152) ได้ทำการวิจัย กรณีศึกษา : การดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาเด็กนักเรียนที่ปัญหาในรัฐเท็กซัส : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติในระยะเริ่มต้น ผลการวิจัยพบว่าเพื่ออธิบายแนวคิดการออกแบบ และการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาคือวัยรุ่นที่มีปัญหาให้นักเรียนอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาเด็กที่มีปัญหาเพิ่มอีกแนวทางหนึ่ง ในการแก้ปัญหาคือมีปัญหาของโรงเรียน เฮิร์ส อูเลน เบ็ดฟอร์ด ในรัฐเท็กซัส ผลการวิจัยพบว่า

1. ตัวโครงการ

1.1 คณะกรรมการ

1.2 การเรียนตามความสามารถของตน

1.3 ความยืดหยุ่นของกิจกรรม

1.4 การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

1.5 เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง

1.6 มีครูแนะแนวดูแลและควบคุม

1.7 กิจกรรมการเรียนการสอนที่เด็กชอบ

2. ตัวเด็กแต่ละคนมีปัญหาหลายปัญหา

3. ผู้ที่หยุดเรียนกลางคันมีดังนี้

ร้อยละ 64 เป็นเม็กซิกันอเมริกัน

ร้อยละ 45 เป็นอเมริกันผิวดำ

ร้อยละ 47 เป็นอเมริกันผิวขาว

ร้อยละ 20 เป็นเอเชีย (ต่ำสุด)

4. การเลือกการเรียนเข้าสู่โครงการขาดกิจกรรมของโรงเรียน ร้อยละ 47 และขาดความภาคภูมิใจตนเองถึงร้อยละ 55

คีท (Keith, 1992 : 93) ได้ทำการวิจัย ผลของความร่วมมือของผู้ปกครองในด้านการศึกษาของนักเรียนเม็กซิกันอเมริกัน ระดับ 8 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างไรผลการวิจัยพบว่า เด็กเม็กซิกันมักคือยโอกาสในการเรียน เมื่อเทียบกับนักเรียนส่วนใหญ่ในอเมริกันเสี่ยงต่อการเรียนไม่จบไม่ต่อแสดงให้เห็นศักยภาพในด้านการเรียนเหมือนเด็กนักเรียนที่มีพื้นฐานทางเชื้อชาติอื่นๆ ไม่ว่าจะพ่อแม่ เด็กเหล่านั้นได้เข้าไปอยู่อาศัยในสหรัฐอเมริกาหลายชั่วอายุคนแล้วก็ตาม ปัจจุบันนี้สังคมผู้ปกครองและสื่อมวลชนต่างก็เชื่อว่า ถ้าใช้กลไกเสริมเติมเข้าไปเด็กๆ เม็กซิกันอเมริกันน่าจะมีผลการเรียนดีขึ้น ถ้าหากผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของลูกเขาอย่างจริงจัง เชื่อว่าผลการเรียนของเขาจะดีขึ้นทั้งในภาพรวมและรายด้าน การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนั้นเป็นผลดีเป็นแรงจูงใจสำหรับเด็กๆ และมีผลต่อการเรียนโดยรวมของเด็กในเมื่อการศึกษามีประโยชน์สำหรับทุกคนในการใช้ชีวิตอย่างเป็นสุข ในสังคมปัจจุบันนักการศึกษาและผู้กำหนดนโยบายการศึกษาของรัฐควรพิจารณาสนับสนุนให้ผู้ปกครองได้เอาใจใส่ในด้านการศึกษาของลูกให้มากขึ้นเพิ่มความหวังในด้านการเรียนในตัวลูกให้มากขึ้น ดังนั้นการเอาใจใส่ลูกควรหาทางสนับสนุนได้เรียนหนังสือเพื่อให้เกิดผลดีต่อเด็กอเมริกัน

ไลออนส์ (Lyons, 1993 : 195) ได้ศึกษาความเข้าใจของผู้บริหารโรงเรียนและครูถึงปัญหาและลักษณะพฤติกรรมของวัยรุ่น ที่รวมเป็นแก๊งซึ่งส่งผลกระทบต่อโรงเรียนด้านระเบียบวินัยและความปลอดภัย ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่ หรือครูที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความปลอดภัยและระเบียบวินัยของโรงเรียน มีความเห็นว่าเด็กที่รวมแก๊งวัยรุ่นส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวที่แตกแยกอยู่ในชุมชนที่ยากจน อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่เป็นเด็กที่ผลการเรียนอ่อนกว่าปกติ ซึ่งสาเหตุเหล่านี้จะทำให้พฤติกรรมที่ไม่ดีของเด็กตามมา จากการศึกษาสรุปได้ว่า สาเหตุที่นักเรียนประพฤติผิดระเบียบวินัยเนื่องมาจาก

1. สภาพแวดล้อมครอบครัวของนักเรียน
2. สภาพแวดล้อมในโรงเรียนของนักเรียน

กันเดอร์สัน (Gunderson, 2000 : Abstract) ได้ทำการศึกษาการใช้การประชุมเชิงสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเรียกชื่อเฉพาะว่า การประชุมกลุ่มครอบครัว ในการแก้ไขปัญหาเด็กหนีเรียน โดยให้ผู้ปกครองที่มีลูกหลานหนีเรียนได้มาร่วมประชุมปรึกษาหารือ วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยกลุ่มครอบครัวประกอบด้วย กลุ่มเสี่ยงต่ำ กลุ่มเสี่ยงปานกลาง และกลุ่มเสี่ยงสูง โดยกลุ่มเสี่ยงต่ำเคยหรือไม่เคยได้รับการลงโทษลูกหลานจากโรงเรียน กลุ่มเสี่ยงปานกลางเคยได้รับการลงโทษลูกหลานจากโรงเรียนบ้าง และกลุ่มเสี่ยงสูงเคยได้รับการลงโทษจากโรงเรียนต่อลูกหลานอย่างรุนแรง

ในการประชุมผู้ปกครองนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม การประชุมมีลักษณะเป็นกันเองยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ทุกคนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นในการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาค่าหนีเรียนของนักเรียนทำให้ผู้ปกครองได้เสนอความเข้มแข็งของตนเองและใช้กระบวนการประชุมสำหรับได้ข้อยุติในการแก้ไขปัญหาค่าหนีเรียนนักเรียน กระบวนการประชุมผู้ปกครองซึ่งเป็นกระบวนการเรียบง่าย ผลการดำเนินการและเป็นพลวัต มีผลทางบวกกับนักเรียน ครอบครัว และโรงเรียน และยังมีผลสำคัญต่อการมาโรงเรียนของนักเรียน ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพดีกว่ารูปแบบการแก้ไขปัญหาค่าหนีเรียนที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

โจเซฟ (Joseph, 2001 : Abstract) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนและประเภทของถ้อยคำแสดงความรู้สึกที่เด็กแสดงออก กับรูปแบบการแก้ปัญหาค่าหนีเรียนที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล (ทางบวกหรือทางลบ) โดยศึกษาจากนักเรียนที่มีความเสี่ยงสูง และความเสี่ยงต่ำ จำนวน 72 คน โดยทั่วไปเด็กกลุ่มเสี่ยงส่วนใหญ่ชอบใช้คำแสดงความรู้สึกเพียง 5 คำ คือ สุข เศร้า โกรธ กลัว และเหนื่อยล้า ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่ความเสี่ยงสูงแสดงถ้อยคำความรู้สึกเชิงบวกน้อยกว่า และแก้ไขปัญหาค่าหนีเรียนทางบวกน้อยกว่าเด็กที่มีความเสี่ยงต่ำ และกับการพยากรณ์ประเภทความเสี่ยงที่สร้างขึ้นใช้ตัวพยากรณ์ที่มีความสำคัญทางสถิติจำนวน 3 ตัวแปรคือ ความสามารถทางภาษา การใช้คำแสดงความรู้สึกทางบวก และจำนวนการแก้ไขปัญหาค่าหนีเรียนเชิงบวก

5. สรุปแนวคิดและหลักการ

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สรุปได้ว่า จากสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีผลกระทบต่อปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ทำให้เกิดปัญหาการหย่าร้างของครอบครัว เด็กและเยาวชนถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่ เด็กประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข พ่อแม่ ผู้ปกครอง ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ไม่เหมาะสมทำให้เด็กมีพฤติกรรมเสี่ยง ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กจะต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ต้องการความรัก ความ

อบอุ่น และการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ในสังคม และครูในโรงเรียน โดยเฉพาะครูซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะทำความเข้าใจและดำเนินการป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียน ด้วยวิธีการจัดกิจกรรมให้การปรึกษาแก่นักเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะช่วยในการพัฒนาให้นักเรียนให้สามารถปรับตัว พัฒนาดนเองไปในทิศทางที่เหมาะสม สามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของตน การจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดสร้างสรรค์ เสริมสร้างภาวะการณเป็นผู้นำ เน้นการลดปัญหาของเด็กที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในสภาพสังคมปัจจุบัน สำหรับการดำเนินการเพื่อพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว จึงจำเป็นต้องนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการ แต่โรงเรียนขนาดเล็กมีข้อจำกัดในด้านบุคลากร และภาระงานของครู ทำให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนยังดำเนินการได้ไม่เป็นระบบและไม่มีประสิทธิภาพ โรงเรียนจำเป็นต้องปรับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียน การปรับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการวิจัยครั้งนี้ นำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมวิจัยอย่างน้อย 3 ฝ่าย คือ 1) ผู้วิจัย 2) ผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำ และ 3) ครูที่ปรึกษาในฐานะผู้ปฏิบัติ เข้าร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอนในสถานการณ์จริง โดยยึดคู่มือการดำเนินงานตามการปรับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ร่วมกันจัดทำขึ้น การปรับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนครอบคลุมภารกิจในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ ในการดำเนินการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี